

Дмитро Єсипенко

ПРЕПАРУВАННЯ КАНОНУ: ДО ІСТОРІЇ КРИТИЧНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА ПУБЛІКАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ БОРИСА ГРІНЧЕНКА У 1920-х — НА ПОЧАТКУ 1930-х рр.

У статті досліджується історія літературознавчої рецепції повістей «Серед темної ночі» та «Під тихими вербами» в контексті творчості письменника. Також висвітлюються обставини видань творів зазначеного періоду. Проаналізовано спотворення тексту «Під тихими вербами» у виданні Державного видавництва України 1927 р.

Ключові слова: Б. Грінченко, М. Грінченко, літературний канон, видавнича історія, різночитання.

За життя Бориса Грінченка його літературна творчість викликала значний читацький інтерес та широкий дискурс критичного обговорення. Однак особливо часто серед найвизначніших українських авторів його згадували вже після смерті, у 1910-х роках. За рівнем впливу на національну свідомість людини «з народу» Дмитро Дорошенко ставив Грінченкові твори поруч із Шевченковим «Кобзарем» [17, 138]. Оригінальні та перекладні поетичні, драматичні й прозові твори письменника, які витримали кілька видань, цінувалися у першій чверті XX ст. як важливе національне надбання та культурна вартість. Якщо у високій естетичній, власне художній якості спадщини Грінченка деякі критики все ж сумнівалися, то її історико-літературне та історичне значення визнавалося практично безумовно. За літератором все міцніше закріплювався статус класика української літератури [6, 38].

Для літературознавства країн Західної Європи властива канонізація художніх текстів як певного переліку літератури, необхідної до прочитання. Натомість для вітчизняної гуманітаристики характернішим є введення до канону постатей самих творців цих текстів. Формування та зміна канону при цьому зазвичай супроводжується загально-громадською активністю, що формально виявляється, зокрема, у називанні вулиць і різноманітних інституцій іменем померлого класика, встановленні пам'ятників, меморіальних дошок тощо. Поховання Грінченка у травні 1910 р. стало масштабною маніфестацією українського громадсько-культурного руху. Називання його іменем численних культурно-освітніх закладів можна вважати супутніми атрибутами процесу введення Грінченка до культурного канону. На думку Марка Павлишина, у Східній Європі канонізація видатних культуртрегерів (Шевченка, Пушкіна, Купали та ін.) нагадує канонізацію церковних святих (особливо це актуально для радянського періоду). Така сакралізація творчої постаті письменника огортає ореолом ідеальності і його біографію. Низка подібних національних ікон формують спільність на зразок церковного іконостасу [26, 190—191]. Подібне піднесення на п'єдестал шани у 1910-і роки

відбулося і з Борисом Грінченком. Чимало публікацій цього часу характеризувалися вибірковістю у переказі його життєпису. Акцент спрямовувався на громадську діяльність, формування образу зразкового борця за справу народної просвіти. У такий спосіб схематизувалася, спрощувалася багатогранна постать Грінченка — непересічного культурного діяча, продуктивного творця та людини з непростим характером.

1920-і — початок 1930-х років можна розглядати як період розвитку двох антитетичних напрямів оцінки творчості Бориса Грінченка. З одного боку, продовжувалося вшановування пам'яті літератора (зокрема, у десяти- та п'ятнадцятиліття з дня його смерті [10; 14; 16]), публікувалися спогади [5; 32], огляди життя і творчості (хоча й рідше, ніж на початку 1910-х років), епістолярна [4] та художня спадщина. На початку 1920-х років іменем Грінченка називалися педагогічні курси на Київщині та Полтавщині [30, 147—148]. Діяльність Київських вищих педагогічних курсів ім. Б.Д. Грінченка, які працювали на вулиці Багговутівській, була важливою ланкою передісторії формування Київського університету імені Бориса Грінченка. У середині 1920-х років значний резонанс викликало видання мемуарів Євгена Чикаленка (три частини його «Спогадів» вийшли окремими відбитками друкарні «Діло» у Львові в 1925—1926 рр.). Обговорення питань об'єктивності зображення у них постаті Бориса Грінченка, а також фактичного авторства «Словника української мови» широко розгорнулося в епістолярії колег та друзів письменника [10; 15; 24, 13—14, 34]. До самої смерті (1928 р.) дружина літератора Марія Грінченко активно популяризувала його творчість, консультувала авторів критичних розвідок та упорядників творів з питань біобібліографії, сама редагувала видання. По допомогу до неї нерідко звертався Микола Плевако, один з найретельніших дослідників творчості Бориса Грінченка 1910—1920-х років.

Однак уже з другої половини 1920-х років у вітчизняному літературознавстві все яскравіше виявлялася тенденційна течія щодо інтерпретації творчості письменника. «Ідеологічно правильне»

критичне прочитання у передмових видань супроводжувалося свідомим втручанням редакторів у тексти творів. Процес упередженого тлумачення, викривлення творчості письменника можна розглядати як один зі зразків переформатування в радянську добу українського літературного канону. Відповідним для характеристики цього явища є вираз «препарування канону»: згідно зі словниковою дефініцією дієслова «препарувати» — «обробляти, переробляти що-небудь певним чином, надавати чомусь відповідної форми, відповідного вигляду для якихось потреб, для якоїсь мети» [3, 1106]. Репрезентативний та відносно повний огляд питання критичної інтерпретації та практики видання художніх текстів Грінченка у 1920-х — на початку 1930-х років безперечно вимагав би дослідження, значного за обсягом та масивом використаних матеріалів. Для детальнішого огляду окремих виявів цієї проблеми у короткій розвідці вважаємо слушним звузити предмет нашої уваги, у першу чергу, до критичної та едиційної історії повістей «Серед темної ночі» та «Під тихими вербами» у названий період.

Грінченко написав ці твори протягом 1900—1902 рр. під час перебування у Чернігові. Наприкінці 1920-х — на початку 1930-х років видання повістей з'являлися особливо часто. У цей період повість «Серед темної ночі» витримала п'ять видань, а «Під тихими вербами» — десять. Для порівняння — у 1910-х роках повісті вийшли лише чотирма виданнями кожна [33]. 1920-і роки були періодом активного розвитку видавничої галузі УРСР, що виявлялося, зокрема, у збільшенні кількості назв книжок та підвищенні тиражів, зростанні відносної частини україномовної продукції [20, 90—91; 21, 135]. З іншої сторони, саме в цей час формувалася розгалужена система контролю за друком з боку партії [19, 28]. Процес жорсткої централізації визначив безперечного флагмана видавничої галузі. Протягом 1919—1934 рр. ним було видавництво, що називалося послідовно: Всевидав — Всеукрдержвидав — Державне видавництво України (далі ДВУ. — *Д.Є.*) — Державне видавниче об'єднання України (далі ДВОУ. — *Д.Є.*) [27]. Саме з ним пов'язані драматичні перипетії едиційної історії творів Грінченка.

Як відомо, право на видання своїх творів Борис Грінченко заповів дружині [7]. Активно перевидаючи власні та чоловікові твори (оригінальні та перекладні), у 1923 р. Марія Миколаївна зіткнулася із грубим порушенням своїх авторських прав з боку ДВУ. Йдеться про видання кількох книжок без згоди авторки-правовласниці, зазначення перекладача та сплати гонорару [9].

У листопаді 1925 р. Марія Грінченко уклала угоду з кооперативним видавництвом «Рух» на багатотомне видання творів Бориса Грінченка. Одним із пунктів домовленості була зобов'язаність Марії Грінченко «на протязі двох років після

виходу з друку кожної збірки не віддавати права на друк творів Грінченка іншим видавництвам без згоди на це «Руху». Але я можу здати до друку всі твори Бориса Грінченка, коли це буде повне, систематичне видання «Творів» Бориса Грінченка» [12]. За її редакцією повісті з'явилися у п'ятому («Серед темної ночі») та шостому («Під тихими вербами») томах відповідно у 1928 та 1929 рр. Синхронно із «Рухом» повісті видало кооперативне видавництво «Книгоспілка», що спеціалізувалося на літературі для масового, в тому числі сільського, читача. У цих виданнях тексти «Серед темної ночі» та «Під тихими вербами» було відтворено в цілому коректно, без зумисних суттєвих редакторських втручань.

Цього не скажеш про видання «Під тихими вербами» ДВУ 1927 р. Книжка з'явилася без відома Марії Грінченко, що порушувало укладені домовленості про повне видання творів її чоловіка. Власниця авторських прав справедливо вимагала у ДВУ припинити друк Грінченкових книжок, оскільки це ставило під загрозу продовження видання творів «Рухом» [8]; водночас вона намагалася пояснити ситуацію Правлінню видавництва «Рух» [11]. Від імені ДВУ Марії Грінченко відповів головний редактор Сергій Пилипенко у листі, ввічливому за формою, та безапеляційному за змістом. Він наголосив на державному замовленні (доручення Наркомосвіти УСРР) та благородному призначенні видання (для шкіл-семирічок), а також не погодився з тим, що вихід твору окремою книжкою міг би вплинути на повне видання. Окрім того, Пилипенко натякнув на «безтактність» можливих очікувань на гонорар і повідомив про намір видати ще одну книжку творів Грінченка. Лише наприкінці листа знайшлося місце для прохання до Марії Грінченко повідомити про її можливу незгоду та подати свої пропозиції [13].

Неприємно вражають не лише обставини друку, але й зміст видання. Автор вміщеної у ньому передмови — Василь Арнаутів, вчитель історії та літератури, болгарин за національністю [1]. Він повністю ототожнював світогляд автора та героїв твору, особливо у ставленні до міста та села: «Зінько вважає місто... за джерело саме поганого впливу на село... Натяки на це маємо в ставленні Зінька до Микити Тонконоженка, що повернувся на село з міста, де він служив у наймах, і якого Грінченко малює виключно чорною фарбою... Говорячи за Зінька, ми маємо на думці Грінченка, який улюбив свого героя і вклав у нього свої власні думки про село» [2, 11]. Діагностувавши «класову несвідомість» письменника («поривання до якоїсь надкласової правди»), редактор вирішив усунути наслідки такої ідеологічної недалекоглядності безпосередньо у тексти повісті. Його послідовні втручання призвели до суттєвих за змістом та значних за обсягом змін. Псування

стосувалися насамперед таких тематичних пластів твору, як інтимні та релігійні аспекти життя героїв, мотивів міста та солдатчини як причин моральної та соціальної деградації особистості. З тексту повісті вилучено уривки, з яких читач міг би скласти негативне враження про міський побут та звичаї. До таких належить, зокрема, чималий фрагмент тексту, в якому вищезгаданий Микита Тонконоженко навчає сільських парубків та дівчат жити так, як у місті: заводити собі коханців і коханок, та не зважати на традиції й моральні приписи.

Значний за сукупним обсягом текстовий масив вилучено з метою завуалювати властиву персонажам релігійність. Не йдеться про цілковите уникання будь-яких згадок цієї теми (навіть чи така «чистка» була б можлива). Вилучення фрагментів тексту задумувалося як непомітне для читача. Тому часом елементи вірування героїв твору, відповідна лексика у їхніх репліках зберігалися (особливо коли йшлося про критичну оцінку), але стилістично знижувалися. Імена Бога, Божої Матері, назви релігійних свят у виданні повісті ДВУ 1927 р. пишуться з початкової малої літери (хоч і не завжди); залишені зразки їхнього вжитку в просторічному контексті (як примовка), без емоційно-смыслового насащення. Питання релігійності є визначальним для розуміння лінії поведінки героїв Грінченка. Формальна, поверхова набожність баби Мокрини, Рябченка та Микити Тонконоженка протиставляються щирій і глибокій Зіньковій, Гаїнчиній та Грицьковій. Яскраво і своєрідно відображено старозавітну віру Карпа та поєднання язичницьких і християнських вірувань у світогляді діда Дороша. У тексті видання 1927 р. відсутня велика кількість фрагментів реплік та авторської мови з відповідною тематикою і лексикою. Внаслідок цього нівелюється виразно індивідуалізований, психологічно вмотивований для кожного персонажу релігійний аспект.

До вилучених належали також фрагменти, що їх можна умовно класифікувати як «сороміцькі». Йдеться як про чуттєво-пристрасні (з легким еротичним відтінком), так і ледь тілесно виражальні описи та репліки персонажів. До перших можна віднести недвозначні натяки та запрошення Ївги, що змінюються активними діями молодиці й спробою спокусити любого їй Зінька. Завдяки «пильній» редакторській роботі на сторінках видання не можуть бути вповні прочитаними ніжні і водночас палкі стосунки Зінька та Гаїнки. Чимало уривків, навіть окремих слів з ледь виразною семантикою тілесності, також не знаходять місця у тексті видання. До них належать цілком невинні описи зовнішності Гаїнки й жарти Васюти; подекуди заміняється навіть дієслово «цілувати» та його форми.

Мотиви деяких редакторських купюр пояснити важко. Іноді найвірогіднішим поясненням

відсутності частин тексту видається елементарна неувважність під час його набору. Такі зміни частотніші, однак вони складають порівняно невелику частину від загального обсягу вилученого тексту. Таким чином, різночитання між текстом повісті ДВУ 1927 р. та попередніми виданнями свідчать про свідомий характер текстових змін, які найчастіше мали історичне пояснення (відповідно до типології різночитань Дмитра Лихачова [25, 37–40]).

Тобто видана 1927 р. книга започаткувала стійку традицію друку спотвореного тексту повісті «Під тихими вербами». Того-таки 1927 р. з'явився переклад цього варіанту російською мовою. Протягом 1927–1931 рр. у видавництвах ДВУ та «Український робітник» було надруковано понад 50 тис. примірників книжок з таким текстом. Значно меншого поширення набув текст твору, не зіпсований редакторським втручанням. Окрім вищезгаданих видань «Книгоспілки» та «Руху», повість «Під тихими вербами» була надрукована Науковим товариством ім. Т. Шевченка (1928 р.) та ще раз у «Книгоспілці» (1930 р.). Сукупна кількість примірників цього варіанта повісті за 1928–1930 рр. у декілька разів менша від загального тиражу видання зі спотвореним редакцією текстом.

Тональність оцінки твору та доробку письменника суттєво відрізнялася у передмовях перелічених видань. У вступній статті до перекладу повісті російською мовою 1927 р. Михайло Самарін досить м'яко вказав на ідейні «недоліки і прорахунки» повісті та її автора [29, 20–22]. Автор передмови львівського видання Антін Крушельницький, розглядаючи твір з точки зору розгортання класової боротьби, вбачав причину художньої недовершеності тексту в суперечності між іпостасями Грінченка як «обсерватора» (спостерігача), письменника та народника [23]. У статті Івана Ізотова до видання повісті 1931 р. обмаль аналізу самого художнього тексту, зате достатньо звинувачень на кшталт: «Грінченко не вірив у пролетаріат, у революцію і боявся її...», «не тільки байдуже, а часто й вороже ставиться він до міста» та подібних [18].

Едиційна історія повісті «Серед темної ночі» складалася сприятливіше. Після вже названих видань «Книгоспілки» та «Руху» в 1928 р. твір републікувався двічі: Українською видавничою спілкою в Канаді 1929 р. та «Книгоспілкою» 1930 р. В усіх перелічених виданнях текст передано без значних редакторських втручань. Цікаво, що на відміну від повісті «Під тихими вербами», у виданнях кінця 1920-х — початку 1930-х років текст «Серед темної ночі» не супроводжувався передмовою або вступною статтею.

На початку 1930-х років у своїх критичних оцінках Володимир Коряк, Леонід Смілянський та Степан Рудниченко таврували літературне надбання Грінченка невідповідністю вимогам ра-

дянської доби, рішуче відмовляючи письменникові у статусі класика української літератури [22; 28; 31]. Після 1931 р. на три десятиліття повісті — як і творчість Грінченка загалом — були вилучені з канону українського письменства, не видавалися та не вивчалися літературознавцями. Прикрий

факт: від 1960-х років, періоду реабілітації творчості Грінченка (повернення його текстів до історико-літературного та видавничого дискурсу), і до сьогодні лише в поодиноких виданнях повісті «Під тихими вербами» використовувалися варіанти тексту, до яких дійсно був причетний автор.

ДЖЕРЕЛА

1. Арнаутів В. Особова картка співробітника Державного видавництва УРСР. 21 листопада 1924 р. / Василь Арнаутів // Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. — Ф. 177. — Оп. 3. — Од. зб. 195. — Арк. 3.
2. Арнаутів В. Передмова / Василь Арнаутів // Б. Грінченко. Під тихими вербами: повість. — Харків; Одеса, 1927. — С. 3—12.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.); [уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел.]. — К.; Ірпінь: Перун, 2005. — 1728 с.
4. Возняк М. З листування Бориса Грінченка з Трохимом Зіньківським і Олександром Кониським / Михайло Возняк // Життя і мистецтво. — 1920. — Ч. 1. — С. 28—33.
5. Граховецький Д. З видавничої діяльності Б. Грінченка та Полтавського губ[ернського] земства в 1890 рр. / Дмитро Граховецький // За сто літ. — 1930. — Т. 31. — С. 252—261.
6. Гришунин А. Исследовательские аспекты текстологии / Андрей Гришунин. — М.: Наследие, 1998. — 416 с.
7. Грінченко Б. Духовное завещание. 21 серпня 1909 р. / Борис Грінченко // Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (далі — ІР НБУВ). — Ф. І. — Спр. 31671—31672.
8. Грінченко М. Лист до ДВУ. 11 березня 1927 р. / Марія Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. І. — Спр. 31741.
9. Грінченко М. Лист до ДВУ. 20 листопада 1923 р. / Марія Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. 170. — Спр. 34. — Арк. 1 зв.
10. Грінченко М. Лист до Миколи Плевака. 7 травня 1925 р. / Марія Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. 27. — Спр. 316. — Арк. 1 зв.
11. Грінченко М. Лист до Правління видавництва «Рух» у Києві. [Березень 1927 р.] / Марія Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. І. — Спр. 33175. — Арк. 1—1 зв.
12. Грінченко М. Умова з видавництвом «Рух». 7 листопада 1925 р. / Марія Грінченко // ІР НБУВ. — Ф. І. — Спр. 32709. — Арк. 1.
13. Державне видавництво України. Лист до Марії Грінченко. 22 березня 1927 р. // ІР НБУВ. — Ф. І. — Спр. 33217. — Арк. 1.
14. Додаток до архіву Бориса Грінченка (афіша вечора пам'яті Б. Грінченка (6.05.1920)). — ІР НБУВ. — Ф. 27. — Спр. 872.
15. Дорошенко Д. Лист до Марії Грінченко. 10 березня 1925 р. / Дмитро Дорошенко // ІР НБУВ. — Ф. 170. — Спр. 314. — Арк. 13.
16. Дорошенко Д. Листи до Марії Грінченко. 5 січня, 10 лютого, 28 червня 1925 р. / Дмитро Дорошенко // ІР НБУВ. — Ф. 170. — Спр. 312, 313, 316. — Арк. 8, 10, 19.
17. Жученко М. Пам'яті великого діяча на ниві народній / М. Жученко // Дніпрові хвилі. — 1913. — № 9. — С. 137—140.
18. Ізотов І. Життя і творчість Грінченка. 1863—1910. / Іван Ізотов // Грінченко Б. Під тихими вербами: повість. — Харків; Одеса: ДВОУ «Молодий більшовик», 1931. — С. 3—15.
19. Касьянов Г. Українська інтелігенція 1920-х — 30-х рр.: соціальний портрет та історична доля / Георгій Касьянов. — К.: Глобус, Вік; Едмонтон: Канад. ін-т укр. студій Альберт. ун-ту, 1992. — 176 с.
20. Козаченко А. Минуле книги на Україні: історичний нарис / Антін Козаченко. — К.; Харків: ДВУ, 1930. — 100 с.
21. Козаченко А. Українська культура: її минувшина й сучасність / Антін Козаченко. — Харків: ДВОУ Пролетар, 1931. — 168 с.
22. Коряк В. Українська література: конспект / Володимир Коряк. — Харків: ДВОУ Пролетар, 1931. — 388 с.
23. Крушельницький А. Соціальний роман Бориса Грінченка / Антін Крушельницький // Борис Грінченко. Під тихими вербами: повість; [ред., передм., прим. А. Крушельницького]. — Львів: Друк. Наук. тов-ва ім. Шевченка, 1928. — С. 3—8.
24. Листи Євгена Чикаленка з еміграції до Сергія Єфремова. 1923—1928 рр.; [упор., вступ. ст. та ком. І. Старовойтенко]. — К.: Ін-т укр. археографії та джерел-ва ім. М.С. Грушевського НАН України, 2003. — 106 с.
25. Лихачев Д. Текстология: краткий очерк / Дмитрий Лихачев. — М.: Наука, 2006. — 176 с.

26. Павлишин М. Канон та іконостас / Марко Павлишин // Канон та іконостас: літературно-критичні статті; [ред. В. Шевчук, вступ. ст. І. Дзюби]. — К. : Час, 1997. — С. 184—198.
27. Руда З. До історії Державного видавництва України (ДВУ) / З. Руда // Українська книга. — К.; Харків: Ред.-видавн. відділ Книжк. палати УРСР, 1965. — С. 157—170.
28. Рудниченко С. Борис Грінченко: популярно-критичний нарис / Степан Рудниченко. — Харків: Література і мистецтво, 1931. — 71 с.
29. Самарин М. Борис Дмитриевич Грінченко. 1863—1910 / Михайл Самарин // Б. Д. Грінченко. Под тихими вербами: повість; [пер. с укр. П. Боковенко; под ред. И. Айзенштока]. — Харків: Український робітник, 1927. — С. 5—22.
30. Сігаєва Л. Від Грінченка до Грінченка / Лариса Сігаєва // Педагогіка і психологія. — 2001. — № 30. — С. 146—150.
31. Смілянський Л. Борис Грінченко: критико-біографічний нарис / Леонід Смілянський; [за ред. Я. Савченка]. — Харків; К. : ДВУ, 1930. — 104 с.
32. Стебницький П. Борис Грінченко. Нарис його життя та діяльності / Петро Стебницький. — К. : Час, 1920. — 32 с.
33. Художня література, видана на Україні за 40 рр. 1917—1957: бібліогр. показник. Ч. І. Українська художня література. — Харків: Вид-во книжк. палати УРСР, 1958. — 440 с.

В статье исследуется история литературоведческой рецепции повестей «В темную ночь» и «Под тихими вербами» в контексте творчества писателя. Также освещаются обстоятельства изданий произведений за указанный период. Проанализировано искажения текста «Под тихими вербами» в издании Государственного издательства Украины 1927 г.

Ключевые слова: Б. Грінченко, М. Грінченко, литературный канон, издательская история, разночтение.

The article is called to uninvestigate the history of literary reception of novels “In the dark night” and “Under the quiet willows” in the context of writer’s creative work. It also highlights the circumstances of stories’ publications in this period. Distortions of the “Under the quiet willows” text in the publication of the State Publishing House of Ukraine in 1927 are analyzed.

Key words: B. Grinchenko, M. Grinchenko, literary canon, publishing history, variant reading.

УДК 821.161.2.09:81'255.4

Алла Хоптяр

ФЕНОМЕН СИНКРЕТИЗМУ В ОРИГІНАЛЬНІЙ ТВОРЧОСТІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СПРОБА ТРАНСФОРМАЦІЇ КАНОНУ

У статті розглядається феномен стильового синкретизму в оригінальній творчості Бориса Грінченка як спроба трансформації народницького канону в контексті розвитку українського літературного процесу кінця XIX — початку XX ст., позначеного посиленням модерністських тенденцій та активізацією національного перекладацтва.

Ключові слова: стильовий синкретизм, народницький канон, романтизм, народництво, модернізм, декаданс.

Перехідний період кожної естетичної епохи позначається акумуляцією попередніх творчих здобутків, що формують загальне культурно-філософське полотно світового мистецтва слова певної доби, з виразними особливостями кожної національної літератури. Адже кількісний показник вже набутого стильового й жанрового досвіду якісно трансформується у зародження нового художньо-естетичного сприйняття. Такі перетворення періодів «перепуття», за дослідженнями су-

часних літературознавців, часто відбуваються на тлі феномену синкретизму, що супроводжує інтенсивне «переорієнтування» мислення «зламу епох» та, безумовно, позначається на літературній творчості як загальнонаціональному явищі, так і на індивідуально-авторській майстерності [5; 6; 10; 11; 20]. Своєрідне «рубіжне мислення» кінця XIX — початку XX ст., в добу естетично-художніх та філософських нашарувань, як зазначає В. Силантьєва, «підводе підсумки» минулому та ак-